

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

І.В.Андрейко

помічник судді Київського апеляційного суду

У статті проаналізовано динамізм впливу освіти та культури в сферах соціального буття. Висвітлено особливостей впливу освіти та культури на формування особистості в контексті сучасних реалій глобалізації в умовах сучасного суспільного розвитку

Ключові слова: освіта, культура, глобалізація.

Соціальне середовище включає в себе сукупність соціальних умов життєдіяльності людини, головними чинниками якого є свідомість, діяльність і спілкування, де освіта, оволодіння технікою, культурний рівень сприяють розкріпаченню особистості.

Різноманітні види матеріальної та духовної діяльності людини реалізуються у суспільстві як реальному середовищі. Вони обумовлені принциповою зміною економічних, політичних, соціальних і духовних передумов. Процеси духовного розвитку людини і середовища взаємозумовлені, взаємопов'язані і взаємозалежні. Сучасна людина живе не ізольовано, а в певному соціальному середовищі (соціумі), яке виступає значним чинником формування духовності особистості, входження її у світ осмислення себе, діяльності, спілкування. У зв'язку з цим наголошується, що сучасна глобальна трансформація суспільства все більше залежить від духовної сфери, її дієвості. У сучасному інформаційному суспільстві наука, знання, культурні цінності стають головним показником особистісного удосконалення, а також різних сторін матеріального і духовного виробництва. Соціальний статус особистості при цьому визначається рівнем її інформованості.

Динамізм змін в інформаційній, технологічній, економічній, комунікативній тощо сферах соціального буття потребує реформування та розвитку адекватної науково-освітньої системи, пов'язаної зі зміною ролі і статусу людини. Вітчизняні вчені (В. Андрущенко, А. Бітаєв, І. Добронравова, В. Лутай, М. Михальченко, І. Надольний, В. Пазенок, С. Рижкова, І. Степаненко, М. Култаєва, В. Шейко) в останні роки виступили з низкою праць, де вказана потреба ґрунтовно осмислюється. Особливостями професійної підготовки культуртрегерів є людинотворчий характер їх професійної діяльності, яка реалізується виключно у формі спілкування і як така є діяльністю морально-етичною, що зумовлює правомірність включення до культур-

трегерської діяльності моральнісних вимірів, а до професійних параметрів фахівця-культуртрегера – моральних якостей: самоповагу, взаємність, толерантність щодо Іншої культури, особистісної відповідальності за відбір, інтерпретацію, трансляцію культурних текстів, як таких, в соціумі.

Метою та завданням даної статті є характеристика особливостей впливу освіти та культури на формування особистості в контексті сучасних реалій глобалізації в умовах сучасного суспільного розвитку України.

Приєднання України до Болонського процесу потребує проведення низки заходів щодо впорядкування мережі, статусу, освітніх стандартів системи професійної підготовки культуртрегерів, що обумовлює ключове значення галузевих наукових досліджень. Слід відзначити, що подальшого теоретичного обґрунтування вимагає досягнення консенсусу щодо збереження мистецької освітньої багаторівневості та термінів навчання в Україні і творчого використання європейського досвіду.

Аналіз існуючих теоретичних розробок дає змогу констатувати брак чіткої стратегії наукового забезпечення розвитку галузі культури. Потребу в інформаційному аналітичному забезпеченні галузевої культурної діяльності в українському суспільстві мають задовольнити наукові галузеві розробки, виконані в межах "Концепції наукового забезпечення розвитку галузі культури на 2006-2010 роки" та Загальнодержавної програми збагачення та розвитку культури і духовності українського суспільства (2005 р.).

Освіта, найчутливіший суспільний феномен, незаперечно виступає основою інтелектуального, духовного, соціального й економічного розвитку суспільства і держави. Від якості освіти залежить, з якими знаннями, світоглядом і громадянськими прин-

ципами увійде до інформаційного суспільства молоде покоління. З'ясовано головні завдання, котрі стоять перед сучасною освітою України, а саме: оновлення змісту освіти, зміна психології учасників освітньо-виховного процесу, фундаментальна підготовка кадрів для багатограних сфер життєдіяльності, забезпечення якості та життєспроможності освіти у полікультурному контексті, створення сучасної філософії освіти та законодавчо-нормативної бази. Саме на філософію освіти, як наголошувалося на XXI Всесвітньому конгресі "Філософія обличчям до світових проблем", покладається гуманний контекст, який сприятиме діалогу культур, розширенню комунікації, формуванню вихователя й учителя насамперед як особистості. Впливає висновок, що освіта повинна мати широкий, загальний характер і бути тісно пов'язаною зі світовою культурою. Система ж освіти повинна стати обґрунтованою, усвідомленою як сфера буття й формування людини. Сучасна освіта має базуватися на засадах майбутнього антропогенного соціокультурного середовища. Її завданням є формування особистості, котра зможе вижити в умовах соціокультурної невизначеності. Тому важливі не самі знання, а творче їх завдання в новій конфігурації, з новими акцентами й новими цілями. Освіта повинна підтримати творчий характер становлення особистості. Кінцева мета освіти – самоактуалізація формування цілісної особистості.

Визначення ролі освіти в цивілізаційному вихованні особистості треба починати з аналізу її у контексті соціальних змін, які передбачають, насамперед, зміну філософського осмислення життя, філософії освіти і у першу чергу освітньої парадигми як в Україні, так і в Європі. Формування нової освітньої парадигми детермінує, у свою чергу, зміни в освітньому просторі, а в цих змінах матеріалізується філософія освіти. У сучасній літературі освітній простір визначається як сукупність матеріальних, духовних і емоційно-психологічних умов, у яких триває навчально-виховний процес, і чинників, що сприяють або перешкоджають його ефективності. Зрозуміло, що освітній простір є ще й засобом не тільки формування ставлення до здобуття знань, але і виховання, формування культури особистості. Освітній простір – підсистема соціокультурного середовища, сукупність історично сформованих чинників, обставин, ситуацій, тобто цілісність спеціально організованих педагогічних умов розвитку особистості. У широкому розумінні освітній простір можна уявити як структуру з декількох взаємозалежних рівнів: до глобального рівня належать загальносвітові тенденції розвитку соціальних інститутів еконо-

міки, політики, освіти, а також культурних та інформаційно-комунікаційних систем; до регіонального – освітня політика, культура, система освіти, життєдіяльність відповідно до соціальних і національних норм, звичаїв, традицій, засобів масової комунікації тощо; до локального – мікроклімат і мікрокультура навчального закладу, найближче оточення, родина. Цивілізаційне виховання полягає у цілеспрямованій діяльності різних суб'єктів (обов'язково включаючи і вихователів, і вихованців), що здійснюють різноманітні види виховного впливу. Цей вплив націлений на допомогу у формуванні таких якостей і рис особистості, які потрібні для засвоєння, відтворення та ретрансляції культурних і цивілізаційних норм, цінностей, зразків поведінки, традицій тощо.

Соціально-культурний простір у динаміці формування духовності соціокультурний простір необхідно уявляти як органічну складову філософського осмислення буття. Це економічна, політична цілісність, а також система відносин між людьми, в якій формується особистість. Основою соціокультурного простору є культура як досягнення людського суспільства, освіченість, навички поведінки, сукупність умов життя. Його функція – виступати тлом життя й розвитку людини.

Не можна переоцінити роль культури, оскільки завдяки їй особистість здатна проявляти розуміння і самовияв, розвивати аналітичні здібності, здатність експериментувати і робити логічні висновки. Подолання браку духовності, котрий має місце у сучасному житті, можливо через збагачення будь-якої діяльності культурою. Культура має стимулювати ініціативу, самостійність і відповідальність. Для цього потрібне подолання консерватизму свідомості, перетворення усієї духовно-мотиваційної сфери, підготовка інтелектуальних, духовно багатих працівників, і в першу чергу – працівників освіти. Характер соціокультурного простору вирішує культура – індивідуальна, національна, загальнолюдська. Об'єднувальними чинниками і регулюючими механізмами у цій проблемі виступають мова, культурно-історичні традиції, звичаї, обряди, мораль, релігія, політика, право, що створюють національний характер соціокультурного простору.

Крізь призму цих цінностей здійснюється усвідомлення людиною оточуючої дійсності, котра не обмежується однією національною культурою, а постає цілісною сис-

темою, де її фундамент становлять загальнолюдські цінності.

Окрім культурного впливу, важливу роль у формуванні особистості займає той процес, у якому за умов зміни у змісті освітньої парадигми відбуваються певні зміни також у виховній діяльності, а саме трансформація характеру і змісту виховання.

Існують дискусії навколо формування окремого наукового напрямку – філософія освіти, розмежування предметів філософії освіти і педагогіки. Дисертантка доводить, що це повноправний напрямок поряд з філософією політики, філософією права, філософією науки, філософією культури. Філософія освіти, цілі і зміст української освіти є теоретичною і методологічною основою реформи освітньої системи, відповідають на запитання, чого людина прагне в освітній діяльності, як освіта пов'язана з вихованням.

Перетворення змісту освіти і виховання впливає зі зміни вимог, поставлених сучасним суспільством до особистості, яка відновлює та ретранслює певні культурні, соціальні, цивілізаційні цінності. Тому зміна змісту освіти і виховання включає втілення в освітній простір таких чинників, як гуманізація і гуманітаризація освіти, що спирається на гнучку систему впровадження інновацій у навчання та виховання.

Гуманізація освіти та виховання – це орієнтація навчальних закладів на забезпечення повноцінності сьогоденного життя учнів і підготовку їх до майбутнього; це урахування особливостей соціального і культурного контексту їх життя, складності їх внутрішнього світу, їх життєвих інтересів і потреб; це створення сприятливих умов для розкриття і розвитку їх спроможностей.

Отже, виховання – це важлива частина освітнього процесу із суттєвою специфікою. Освіта традиційно розглядається як цілеспрямований процес виховання і навчання особистості в інтересах суспільства і держави. Навчання у цьому визначенні не випадково стоїть на другому місці, тому що якість освіти багато в чому визначається саме якістю виховання як цілісного, широкого процесу.

Розвиток програмного забезпечення, без якого не може функціонувати жоден кібернетичний пристрій, дозволяє особистості, що розвивається, вирішувати питання, зв'язані зі статистичними, комбінаторними, синтаксичними, семантичними, стратегічними і прагматичними невизначеностями. Це у свою чергу виступає наріжним каменем у створенні світогляду, а також у розвитку особистості в умовах інформатизації та інтернетизації освіти.

Поряд із негативними психологічними наслідками інформатизації, нові інформаційні технології можуть допомогти людині соціалізуватися та вирішити деякі психологічні проблеми, завдяки спеціалізованому програмному забезпеченню (розвиваючі ігри, спеціалізовані психологічні програми, тренування пам'яті, уваги, тощо), а також допомагають набути знань, вмінь та навичок компетентного спілкування. Для здійснення такого спілкування розроблені такі програмні продукти, як CHAT, ICQ, EMAIL та їм подібні.

У процесі впливу освіти і культури на формування особистості сучасна соціокультурна парадигма є гуманітарно-зорієнтованою, такою, що відбиває цінності індивідуального буття в органічній єдності з довіллям. Людина мислиться як багатомірна, відкрита, автономна істота, здатна до саморозвитку в мінливому світі. Мета гуманізації – створення соціально-зорієнтованої системи освіти, яка б здійснювала трансляцію культури культурними засобами. Подібне тлумачення гуманізації є щонайхарактернішим для вищої технічної школи, котра зорієнтована переважно на підготовку спеціалістів. Освітні зусилля слід спрямувати на становлення культури життя студентства, в системі якої формується й професійна культура.

Гуманітаризація виступає як змістовна сторона гуманізації. Метою гуманітаризації є створення умов для саморозвитку студентської молоді, активізації потреб щодо самоосвіти, самотворення через знання.

Специфіка індивідуальної культури, що формується через систему освіти, знаходить свій вираз у понятті інтелігентності. В ньому розкривається розвиток суб'єктивності при провідній ролі знання. Освіченість є необхідною умовою становлення інтелігентності, оскільки передбачає не лише оволодіння науковими знаннями, але й уміння застосовувати їх при організації індивідуального життєтворення.

Зміст гуманітаризації визначає принцип особистісно-зорієнтованого знання, що сприяє персоніфікації об'єктивного змісту науки. Реалізація даного принципу робить необхідним посилення культурологічних аспектів щодо змісту навчальних дисциплін, передусім, гуманітарних як підґрунтя гуманізації вищої технічної освіти.

Реалізації культуротворчих можливостей філософських дисциплін сприяє посилення людиновимірного характеру навчаль-

ної проблематики (щодо зазначених курсів), зіставлення її з соціокультурними реаліями, урахування можливості коплементарної взаємодії між базовими гуманітарними дисциплінами. Зміни у змістовних концепціях покликані ініціювати у особистості осмислення власного життя, виробити прагнення до самоосвіти як необхідної передумови формування інтелігентності.

Таким чином, культуротворчі можливості освіти пов'язані з формуванням культури життя особистості. Особистісно-зорієнтоване наукове знання визначає індивідуальний розвиток студентів як суб'єктів культури.

Отже, особливості впливу освіти та культури на формування особистості в контексті сучасних реалій глобалізації формують собою мобілізаційні ресурси у процесі формування особистості в період трансформаційних змін, характерних сучасному етапові розвитку, що нівелює процеси і явища негативного розвитку суспільства, які формують загрози для майбутніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Доннікова А.І.* Особистісний сенс соціального буття культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / І.А.Доннікова. – О., 1999. – 16 с.
2. *Комар М.Н.* Информатизация как средство становления информационного общества / М.Н.Комар // Культура народов Причерноморья. – Симферополь, 2004.– Т. 2. – № 52. – С. 199-202.
3. *Корецька А.* Духовність особи в умовах трансформації українського суспільства (історико-теоретичний аспект) / А. Корецька // Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис. – 2002. – № 4 (6). – С. 108 – 113.
4. *Корецька А.* Соціальне середовище як об'єктивний чинник формування особистості в контексті державотворення / А. Корецька // Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис. – 2003. – № 1 (7). – С. 66-71.
5. *Кузнєцова І.В.* Гуманітаризація освіти як фактор розвитку культури України / І.В.Кузнєцова // Художня культура: історія, теорія, практика : [зб. наук. ст.; наук. ред. Чернець В. Г.]. – К.: ІПК ПК, 1997. – С. 241-253.
6. *Кузнєцова І.В.* Трансформації інституцій культурної інфраструктури України в контексті глобального культурного інтересування / І. В. Кузнєцова // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – К.: Міленіум, 2006. – № 3. – С. 30-38.
7. *Скотна Н.* Роль освіти в цивілізаційному вихованні молоді / Н. Скотна // Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис. – 2004. – № 4. – С. 114–118.
8. *Skotna N., Kyshakevych Y., Logvynenko T.* Social and humanitarian education in Ukraine in 21 Century. Its state and prospects. Perspectives in higher education reform / N. Skotna, Y. Kyshakevych, T. Logvynenko. – Vol. 10. – Blagoevgrad, Bulgaria. – P. 135-140.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2009 р.

